

Роль Туреччини в Європі і на Близькому Сході: вплив на інтереси України

Євгенія Габер, Ганна Шелест

Видавець

Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні (Київ)

Авторки

Євгенія Габер, к.політ.н., старший науковий співробітник Atlantic Council, професорка Європейського центру з питань безпеки імені Дж.Маршалла;
Ганна Шелест, к.політ.н., директорка Програми безпекових студій Ради зовнішньої політики «Українська призма».

Усі права захищені. Запити щодо рецензійних примірників та інші звернення стосовно цієї публікації слід надсилати видавцю. Відповідальність за погляди, висновки та рекомендації, висловлені в даній публікації, повністю покладається на автора (авторів), і їх інтерпретації не обов'язково відображають погляди чи політику Фонду Конрада Аденауера та Європейського центру з питань безпеки імені Дж.Маршалла.

Публікація підготовлена в рамках проекту «Посилення аналітичних спроможностей прийняття рішень у сфері зовнішньої політики за допомогою громадянського суспільства» Центру міжнародної безпеки за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні (Київ).

© 2025 Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні (Київ)
вул. Богомольця Академіка, 5, кв. 1, 01024 Київ, Україна
Тел.: +380444927443
<https://www.kas.de/en/web/ukraine>

© 2025 Центр міжнародної безпеки
вул. Бородіна Інженера, 5-А, 02092 Київ, Україна
Тел.: +380999833140
<https://intsecurity.org/>

© 2025 Рада зовнішньої політики «Українська призма»
Тел.: +380935788405
<http://prismua.org/>

Зміст

Вступ	4
Чорноморський регіон: українсько-турецьке стратегічне партнерство як основа нової регіональної архітектури безпеки	5
Близький Схід: спільні інтереси у послабленні впливу Росії	9
ЄС і НАТО: Посилення європейської безпеки на тлі російської агресії	15
Висновки	17

Вступ

Протягом століть Україна була і залишається північним фронтом Туреччини у її довготривалому суперництві з Росією за домінування на морі. Від османських походів проти Московського царства до Кримської війни 1850-х років контроль над південним узбережжям України був ключовим для обмеження здатності Росії проєктувати морську силу в напрямку турецьких Проток і далі – у Середземне море та на Близький Схід. На початку XXI ст. ситуація не змінилась, але зовнішня політика Анкари стала більш комплексною та «багатовекторною», водночас зберігаючи традиційні принципи та визначення основних ризиків.

Туреччина традиційно претендує на роль регіонального лідера у Чорноморському регіоні, а в останні роки розширила свою присутність і на Близькому Сході. Водночас її відносини з країнами чорноморського та близькосхідного регіонів, Кавказу та ЄС не є однозначними і створюють складну систему взаємовідносин, коли політика в одному регіоні впливає на дії та стратегію щодо відносин в іншому. Найбільше ця взаємозалежність спостерігається у зв'язці близькосхідного та європейського векторів. 2024 рік став роком, коли Туреччина спромоглася суттєво посилити [вплив](#) на турбулентну ситуацію на Близькому Сході, прагнучи розширити масштаби своєї зовнішньої політики, зосереджуючись на кількох регіонах та активно беручи участь у глобальних платформах, починаючи від БРІКС та G-20 до Конференції азійських політичних партій, при цьому маючи непросту економічну та політичну ситуацію всередині країни. Туреччина поступово намагається вийти за рамки ролі суто чорноморського лідера, позиціонуючи себе як гравець більш глобального рівня. Загалом турецькі аналітичні центри [наголошують](#), що на тлі глобального протистояння таких гравців як США, Китай та РФ, «Туреччина проводить прагматичну та засновану на інтересах зовнішню політику, надаючи пріоритет безпеці, економічній стійкості та стратегічній автономії». Водночас варто зазначити, що ця «прагматичність» і «автономність» нерідко стає лише поясненням небажання приєднуватися до європейських санкцій чи займати чіткішу позицію щодо окремих міжнародних криз.

Відносини Туреччини з Росією залишаються складним балансуванням. З одного боку, Анкара залежить від російської енергетики та прагне уникати прямої конфронтації. З іншого боку, Туреччина дедалі активніше користується послабленням позицій Москви на Близькому Сході, у Чорноморському регіоні та на Південному Кавказі.

Турецькі експерти визначали наступні пріоритети турецької зовнішньої політики на 2025 рік: Сирія, Газа, Ірак, Україна, Сомалі, відносини з ЄС та країнами Затоки. Крім того, за їхніми прогнозами, буде зростати увага Анкари до Африки, будь то гуманітарна, економічна чи політична. Особлива увага буде [зосереджена](#) на Південній Африці (яка головує в G-20), Африканському Розі, Лівії, а також Нігері, де Туреччина розпочне свій перший видобуток золота.

Чорноморський регіон: українсько-турецьке стратегічне партнерство як основа нової регіональної архітектури безпеки

Головним принципом турецької зовнішньої політики щодо Чорноморського регіону, незалежно від загального геополітичного контексту, завжди залишався принцип регіональної відповідальності прибережних країн за безпеку регіону. Саме через цей принцип до 2014 року Туреччина фактично створювала умови для недопущення НАТО та певним чином ЄС до забезпечення регіональної безпеки, балансувала у своїх відносинах з РФ та ініціювала низку безпекових та військово-морських ініціатив (наприклад, операція «Чорноморська гармонія»). У той же час Анкара намагалася залишитися головним каналом інформації та оцінок для структур НАТО щодо ситуації в Чорноморському регіоні. Навіть після 2014 року, коли безпекова ситуація в регіоні значно змінилась, турецький підхід залишився. Прикладом такої регіональної відповідальності можна вважати останнє рішення щодо створення турецько-болгарсько-румунської протимінної групи. У січні 2024 року Туреччина, Болгарія та Румунія створили Чорноморську протимінну групу. Початок спільного [розмінування](#) у липні 2024 року є прогресом. Тим не менше, для України, а також самих чорноморських країн-членів НАТО, важливим було б розширення мандату місії на патрулювання північної та західної частин Чорного моря для захисту комерційного судноплавства і критичної інфраструктури від російського саботажу та провокацій під чужим прапором.

Водночас можна зазначити, що в період з 2014 до 2022 року фактично був порушеним баланс сил в Чорноморському регіоні, де домінували [російські](#) та турецькі військові, і вважався певний паритет сил. Однак якщо РФ домінувала за рахунок кількості сил та засобів – кораблів, розміщених насамперед у Криму, – то турецькі сили завжди важко було оцінити, оскільки вони були розміщені по всьому периметру країни. Саме контроль над Босфором і Дарданеллами дозволяв Туреччині мати певні стратегічні переваги. Зокрема, Туреччина не має військово-морських баз на березі Чорного моря, вважаючи себе захищеною парасолькою НАТО від російської агресії, зосередивши сили на південному (середземноморському та близькосхідному) театрі.

Сьогодні кожен успішний удар українських дронів по російських військових кораблях змінює баланс сил у регіоні на користь Туреччини. Спільність інтересів робить Анкару та Київ природними партнерами у стримуванні Москви, забезпеченні безпечного судноплавства у Чорному морі, захисті критичної інфраструктури та посиленні оборони Європи від Росії – особливо на тлі можливого скорочення військової присутності США на континенті.

Дипломатичні зусилля Туреччини у війні Росії проти України принесли певні результати на гуманітарному треку. Проведені в Стамбулі переговори сприяли спочатку розблокуванню зернового коридору у 2022 році (який водночас фактично саботувався Російською Федерацією), а також здійсненню восьми масштабних обмінів військовополоненими у 2025 році – найбільших з лютого 2022 року, коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення. Поки РФ тягне час, Анкара має можливість сприяти миру, здійснивши конкретні кроки у трьох критично важливих напрямках.

Крім того, ці зусилля Туреччини та морські успіхи України дозволили зберегти відкритими експортні коридори, що є життєво важливими для глобального постачання продовольства, а також посилили власну безпеку Туреччини. Не можна дозволити втратити ці стратегічні переваги.

Зберігаючи закритими турецькі протоки, посилюючи співпрацю з ЄС для протидії гібридним морським загрозам та поглиблюючи оборонні зв'язки з Києвом, Туреччина може сприяти встановленню сталого миру в Україні й забезпеченню стабільності в Чорному морі.

Чорноморські протоки

У лютому 2022 року, керуючись [Конвенцією](#) Монтре, Туреччина закрила турецькі протоки для російських військових кораблів. Це рішення завадило Росії провести десантну операцію проти південного узбережжя України. Відтоді успішні українські контратаки, внаслідок яких було знищено майже третину Чорноморського флоту Росії, а решта кораблів змушені були відступити до Новоросійська, істотно змінили [баланс](#) морських сил у протоках на користь Туреччини.

Попри обговорення можливості галузевого або морського перемир'я у 2025 році, важливо, щоб Туреччина не піддалася тиску відновити доступ російського флоту до проток. Заборона має залишатися чинною до повного виведення Росією військ з усіх окупованих українських і грузинських територій та територіальних вод. Побудова Москвою нової військово-морської [бази](#) в Очамчирі, в окупованому грузинському регіоні Абхазія, свідчить про намір Кремля й надалі загрожувати регіональній стабільності. Поки Україна стрімко розвиває свій флот безпілотників, а Туреччина завершує будівництво корветів для ВМС України, військово-морські спроможності Росії мають бути нейтралізовані для забезпечення сталого миру в регіоні.

Гібридні загрози РФ та захист інфраструктури Чорного моря

Хоча НАТО посилило зусилля щодо захисту підводної інфраструктури у Балтійському морі, зокрема, через [операцію](#) Baltic Sentry, розпочату в січні 2025 р., рівень морської ситуаційної обізнаності в Чорному морі залишається критично низьким. Як зазначає Серхат Гювенч у нещодавньому [звіті](#) Atlantic Council, турецькі військово-морські сили та авіація забезпечують близько 65% інформаційної картини у Чорному морі. Експерти вже давно виступають за створення

Чорноморського центру обміну інформацією, що сприятиме обміну даними сенсорів, розвідданими та іншою важливою інформацією серед країн-учасниць. Це також дозволить координувати заходи у відповідь на загрози нижче рівня звичайної війни, протидіяти контрабанді та іншим незаконним діям, зміцнюючи співпрацю між країнами Чорноморського регіону, НАТО та ЄС.

Нова Чорноморська [стратегія](#) ЄС, оприлюднена у травні 2025, передбачає створення Чорноморського хабу морської безпеки для протидії гібридним морським загрозам. Це створює можливість для тіснішої взаємодії Туреччини з ЄС у сфері морської безпеки. Цей напрям є перспективним і для України, зокрема, відкриває можливості щодо тристоронньої співпраці. Така співпраця не лише посилить стримування Росії, а й допоможе зменшити політичну напруженість між Брюсселем та Анкарою. Як [зазначили](#) турецькі експерти Асли Айдинташбаш та Мустафа Айдин: «Оскільки Європа стикається зі змінами в політиці США та потребує стримування Росії після війни, відновлення співпраці з Туреччиною є ключовим. Чорне море може стати першим кроком».

Необхідність посилення безпеки Чорного моря очевидна. У Чорноморській стратегії ЄС зазначено, що на тлі російських порушень повітряного простору, атак на порти та маршрути судноплавства, а також мінування, Чорне море залишається «першочерговою ціллю» та «передовою лінією Європи» у протидії гібридним атакам Москви.

Крім того, оскільки Болгарія та Румунія будують інфраструктуру для видобутку газу на шельфі Чорного моря, очікується, що Москва намагатиметься зірвати ці проєкти, оскільки Софія та Бухарест не мають достатніх військово-морських спроможностей для контролю периметра та стримування атак Росії. Газові родовища Нептун Діп у Румунії, Сакар'я у Туреччині та Хан Аспарух у Болгарії суттєво зменшать залежність цих країн від російської енергетики. Втім, ці об'єкти розташовані у виключних економічних зонах за межами територіальних вод НАТО і дії статті 5 Вашингтонського договору, що робить їх привабливими цілями для гібридної тактики Росії.

Відкритим залишається питання слабкої реакції Туреччини на порушення російського тіньового флоту – танкерами, що нелегально перевозять нафту, доходи від якої фінансують війну Кремля. Більш активна позиція Анкари допоможе обмежити надходження до російського бюджету, що в довгостроковій перспективі сприятиме швидшому завершенню війни.

Кавказ

Південний Кавказ традиційно залишається регіоном суперництва різних гравців. В останні роки більш чітко виокремилася трійка держав, які мають найбільший інтерес і змагаються за вплив – Росія, Туреччина та Іран. «Регіональний порядок після Холодної війни, в якому домінувала Росія і який визначався її протистоянням із Заходом, був [структурований](#) навколо двох основних осей: блоку Росія-Вірменія-Іран, який підтримував статус-кво російського домінування, та осі Азербайджан-

Грузія-Туреччина, яка схилялася до Заходу, де Грузія відстоювала євроатлантичну інтеграцію, а Туреччина підтримувала її амбіції щодо НАТО».

Ця ситуація значною мірою змінилася за останні п'ять років. Загострення карабаського конфлікту у 2020 році призвело спочатку до першого військового залучення Туреччини в конфлікт, подальшого дипломатичного відсунення Москвою Анкари, і останньої декларації щодо миру, підписаної в Вашингтоні у 2025 році за посередництва президента США Д.Трампа.

Вирішення карабаського конфлікту не тільки зменшило вплив РФ на Вірменію, а й відкрило можливість для поновлення вірмено-турецького діалогу. І хоча цей процес не є остаточним, оскільки керівництво Вірменії одночасно намагається налагодити діалог із Брюсселем (у процесі поновлення діалогу щодо можливої асоціації з ЄС, перерваного у 2013 році), Москвою та Вашингтоном, Україні важливо скористатися цим моментом для залучення Вірменії до безпекового та євроінтеграційного діалогу. Для Туреччини ж варто очікувати подальшої конкуренції з Іраном та Ізраїлем за Південний Кавказ, а також із новим активним гравцем – КНР. Загалом, відновлення територіальної цілісності Азербайджану, суттєвий прогрес у нормалізації відносин Вірменії з Туреччиною та Азербайджаном означають фактично вихід Вірменії з регіональної ізоляції, що підриває вплив Росії в регіоні, водночас посилюючи позиції Туреччини на Південному Кавказі та в Центральній Азії.

Близький Схід: спільні інтереси у послабленні впливу Росії

Завдяки підтримці Арабської весни на початку 2010-х Туреччині вдалося повернутися на Близький Схід. Анкара почала відігравати більш помітну роль в регіоні завдяки залученню у сирійський конфлікт, а також активізації контактів із країнами Затоки. Водночас, Туреччина не сприймається багатьма в регіоні як близькосхідна країна, що ускладнює її позиціонування та долучення до деяких форматів. Регіональна невизначеність на Близькому Сході продовжує створювати складні виклики для Туреччини. Більше того, як зазначають деякі експерти, розширення залучення Туреччини пов'язане з ризиками. Зростаюча присутність Туреччини наражає її на потенційне надмірне розширення, на яке в неї не вистачить ресурсів, передусім [економічних](#), а також може спровокувати нові конфлікти з іншими регіональними гравцями.

На початку 2020-х років ісламістські рухи, які підтримувала Туреччина, зокрема ті, що пов'язані з «Братами-мусульманами», втратили політичні позиції, що призвело до певної ізоляції країни на Близькому Сході. Ця ізоляція була особливо очевидною у Східному Середземномор'ї, де агресивна тактика Анкари (щодо підтримки «Братів мусульман» – ред.) [відчувала](#) потенційних союзників і призвела до її виключення з регіональних платформ, таких як Східно-Середземноморський газовий форум. Визнаючи, що її регіональна ізоляція була неприйнятною, Туреччина розпочала фундаментальну зміну своєї регіональної стратегії на початку 2021 року. Цей перехід збігся з ширшими тенденціями регіонального примирення, включаючи підписання Авраамових угод у 2020 році, Декларації Аль-Ула 2021 року, яка поклала край блокаді Катару, та різними дипломатичними ініціативами Ірану й Саудівської Аравії. Зусилля Туреччини щодо примирення з країнами регіону представляли собою прагматичне визнання того, що її попередній конфронтаційний підхід не відповідав її національним інтересам, і що їй [бракувало](#) фінансових та геополітичних засобів для підтримки регіональної позиції на невизначений термін.

Авіаудари США по Ірану, кампанія Ізраїлю проти ХАМАС і Хезболли та крах режиму Асада в Сирії зробили очевидним зменшення впливу Росії. У відповідь Туреччина [розширює](#) свою військову та дипломатичну присутність, нарощує експорт дронів, нормалізує відносини з країнами Затоки та поглиблює співпрацю з НАТО.

Сирія

Одним із основних питань для турецького керівництва в останнє десятиріччя є сирійське. Найважливішою подією для турецької зовнішньої політики останнього року, безсумнівно, стало падіння режиму президента Сирії Башара Асада. Анкара підтримувала сирійську опозицію та зустрічалася з нею, починаючи з 2011 року,

закликаючи до інклюзивного управління та нової конституції. Туреччина була задіяна не тільки політично, а й військово, де її інтереси кардинально розходилися з російськими, а також стала прихистком для мільйонів сирійських біженців. Останнє питання мало значний вплив і на відносини Туреччини з ЄС.

Сирія мала два критичні фактори для Туреччини у 2024-2025 роках, які впливають і на її внутрішню політику. Перший – це проблема майже чотирьох мільйонів сирійських біженців, які проживають у країні з початку громадянської війни в Сирії. Другим нагальним питанням, пов'язаним із ситуацією в Сирії, була постійна проблема Робітничої партії Курдистану (РПК), яку Анкара визнає терористичною організацією. Однак у травні 2025 вона офіційно [саморозпустилася](#) після тривалих перемовин з турецьким урядом. Майбутнє сирійського відділення РПК (YPG) у Сирії може залишатися критичною [точкою](#) розбіжностей між Туреччиною та США.

На сьогодні Туреччина контролює багато процесів у Сирії, але арабські експерти очікують, що скоро може початися конкуренція з Францією та Саудівською Аравією за вплив в країні, на додаток до вже існуючих розбіжностей з Іраном та США. Також позиція Туреччини не є стабільною, оскільки вона не має занадто позитивного іміджу в країні, до Анкари ставляться обережно. Тим не менше, очікується, що для самої Туреччини це залучення є довготривалим.

Незважаючи на це, поки інтереси Туреччини в Сирії співпадають з інтересами Саудівської Аравії. Обидві держави поділяють бачення стабільної Сирії після Асада, яка маргіналізує вплив Ірану та консолідує сунітську владу в Дамаску. Хоча Туреччина може запропонувати військовий і технічний досвід, їй бракує фінансових коштів. Саудівська Аравія, навпаки, [пропонує](#) фінансові ресурси, але не має можливостей для державного будівництва та взаємодії на місцях. У цьому випадку, в окремих технологіях Україна може бути швидше конкурентом Туреччині, окрім спільних розробок, оскільки також має позитивні відносини з Саудівською Аравією. Але це також може відкрити і можливості для більш багатосторонньої співпраці, зокрема, у рамках спільних українсько-турецьких проєктів у сфері ВПК.

Туреччина та Ізраїль [обговорюють](#) в Азербайджані присутність своїх військ у Сирії, останній раунд таких обговорень відбувся в червні 2025 року. Ізраїль виступає проти турецьких баз у певних ключових районах. США добровільно зголосилися виступити посередником у суперечці. Якщо ці переговори розширяться, Ізраїль та Туреччина зможуть [розглянути](#) ширші питання Близького Сходу та почати знижувати температуру у двосторонніх відносинах.

Водночас, фактичний вихід Росії з Сирії знизив напругу, яку відчували в Туреччині через можливі провокації та загострення на своєму південному кордоні, оскільки Москва і Анкара знаходились по різні сторони конфлікту. Довгий час позиція Туреччини щодо РФ стримувалася сирійським фактором. Участь представника Туреччини в зустрічі коаліції охочих у Лондоні в березні 2025 року, відразу після падіння режиму Асада, стала показовою. Україна повинна використовувати цей

момент як для подальшого стримування РФ через більш чітку позицію Анкари, так і для можливої тристоронньої співпраці та реалізації спільних проєктів в Сирії.

Газа

Друге важливе питання турецької політики в регіоні – це Газа, оскільки останні 10 років характеризувалися значною дипломатичною кризою у відносинах Туреччини з Ізраїлем та відкритою підтримкою ХАМАС. Палестинське питання вже давно негативно впливає на двосторонні ізраїльсько-турецькі відносини, а [схвалення](#) президентом Ердоганом ХАМАС як визвольного руху, щоб підкреслити свою опозицію до Ізраїлю, ще більше [загострило](#) це хронічне джерело напруженості.

На думку турецьких експертів, слід очікувати, що Туреччина буде впливовим гравцем у досягненні сталого припинення вогню між Ізраїлем та ХАМАС, а також у відбудові Гази. Політика Туреччини в цьому контексті включатиме дипломатичне посередництво та балансування зростаючого впливу Ізраїлю в регіональних справах. Виходячи з цього, [калібрування](#) регіональної дипломатії на Близькому Сході є життєво важливим для Туреччини. Водночас, у цьому питанні Туреччина має значну конкуренцію з боку Єгипту та Катару, і не є найбільш бажаним посередником для Ізраїлю, тому шанси щодо посередництва Анкари є невеликими. Питання відбудови Гази і залучення туди турецьких компаній є більш перспективним.

Іран

Відносини Туреччини з Іраном довгий час коливалися між обмеженою співпрацею та керованим суперництвом. Між 2016 і 2021 роками дві країни пережили тісний період прагматичної згоди, зумовленої взаємним розчаруванням у Сполучених Штатах та їхніх союзниках. Однак поворот Туреччини після 2021 року до режимів, що орієнтовані на Захід, виявив логічні сфери конкуренції між двома регіональними державами. Цей зсув найбільш яскраво [проявився](#) в Сирії та в конфлікті Азербайджану й Вірменії.

У довгостроковій перспективі послаблення російської економіки та зменшення підтримки традиційних партнерів – від Ірану до режиму Асада та Вірменії – створює для Туреччини можливості зміцнити свій вплив за рахунок Москви. У той час як США чинять тиск на Тегеран за допомогою економічних санкцій і стратегічного стримування, Туреччина, як і в ситуації російсько-української війни, [намагається](#) знайти баланс, щоб уникнути прямої участі в ширшому конфлікті. Беручи до уваги українську позицію щодо Ірану та постійну мінливість ірано-турецького діалогу, швидше за все, в найближчий рік ці відносини не будуть мати впливу на українські інтереси чи українсько-турецькі відносини, адже Анкара послідовно дотримується принципу «компартаменталізації відносин», – тобто чіткого відокремлення різних треків своєї зовнішньої політики.

Країни Затоки

Зростання співпраці з країнами Затоки – ще одна характеристика 2025 року, оскільки Туреччина прагне укласти [угоду](#) про вільну торгівлю з Радою співробітництва арабських держав Затоки та прагне узгодити зовнішню політику ключових країн регіону, щоб подолати зростаючі геополітичні виклики на Близькому Сході.

Туреччина більше не прагне односторонньо грати на Близькому Сході, а радше [позиціонує](#) себе як конструктивний партнер для країн Затоки. Після років регіональної ізоляції, спричинених невдалою спробою встановити гегемонію під час Арабської весни, Туреччина стратегічно переорієнтувалася на зусилля країн Ради співробітництва арабських держав Затоки щодо примирення, ставши ключовим гравцем у підтримці нової регіональної архітектури.

Процес примирення розпочався декілька років тому зі спроб Туреччини налагодити відносини з колишніми супротивниками, включаючи Єгипет, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівську Аравію, Ізраїль і навіть режим Асада у Сирії. Мотивація Туреччини для цього стратегічного повороту була багатогранною, але, в першу чергу, [зумовлена](#) економічною необхідністю. У цьому контексті, тур президента Ердогана країнами Затоки у 2023 році, який включав візити до Саудівської Аравії, Катару та ОАЕ, став важливою [віхою](#) в цьому дипломатичному перезавантаженні. Ці візити призвели до підписання суттєвих економічних угод, причому Туреччина оголосила про рамкові угоди про двосторонні інвестиції з ОАЕ на суму понад 50 мільярдів доларів.

Важливо відмітити, що відносини Туреччини з країнами Затоки, передусім, базуються на економічному інтересі та ідеї зниження напруги в регіоні через вирішення конфліктів. Водночас політично навряд чи можна очікувати значних проривів чи спільних ініціатив. Що стосується України, то вона зацікавлена у прагматичних і стабільних відносинах Туреччини та країн Затоки. Тим не менше, треба бути готовими до певного дипломатичного суперництва, оскільки і Саудівська Аравія, і Катар, і ОАЕ, і Туреччина пропонують свої посередницькі зусилля в окремих питаннях українсько-російської війни, і кожна країна розуміє позитивний ефект, який вдалі посередницькі ініціативи мають на їхній міжнародний імідж.

Ірак

У 2024 році Туреччина перегорнула сторінку у відносинах з Іраком, що [ознаменувалося](#) візитом президента Реджепа Таїпа Ердогана до Багдада. Підписавши дванадцять угод, Анкара привітала визнання центральним урядом Іраку Курдської робітничої партії «забороненою організацією».

В Іраку Туреччина використала торговельні та інфраструктурні проєкти для здобуття впливу. Запланований проєкт «Турецько-Іракський шлях розвитку» вартістю 17 мільярдів доларів має на меті перетворити Туреччину на логістичне

серце Азії та Близького Сходу, підвищивши її глобальний статус, водночас зробивши Курдський регіональний уряд економічно [залежним](#) від співпраці з Туреччиною.

Крім того, в Іраку турецькі війська проводять регулярні операції з понад 30 форпостів, закріплюючи передову військову [доктрину](#), яка конкурує з традиційними великими державами.

Що стосується України, то хоча цей напрям має значний пріоритет і увагу Анкари, він не буде впливати ні на двосторонні українсько-турецькі відносини, ні на українські національні інтереси. У разі стабілізації ситуації в курдських регіонах Іраку це може лише опосередковано вплинути на відкриття нових можливостей української торгівлі або співпраці, яка була в минулі часи.

Сомалі

Зростаюча присутність Туреччини на Африканському Розі, в Північній Африці та Сахелі відображає її ширшу стратегію впливу в регіонах, де історично домінували європейські та китайські гравці. Однак Туреччина стикається зі значною [конкуренцією](#) з боку таких гравців як Китай, Франція та Росія, що активно розширюють свій вплив в Африці. Ще у 2008 році Туреччина отримала статус стратегічного партнера Африканського Союзу, визначивши цей напрям як один із пріоритетних у своїй зовнішній політиці. На думку експертів, можливо виокремити кілька [причин](#), які спонукають Туреччину вести активну зовнішню політику на африканському треку – прагнення диверсифікувати зовнішні зв'язки аби збільшити вагу країни на міжнародній арені, намір Туреччини розвивати військову співпрацю з африканськими країнами у рамках заявленої мети перетворення Туреччини на глобальну державу, та прагнення турецьких компаній проникнути на африканський ринок. У лютому 2024 року сомалійський уряд офіційно схвалив угоду про оборонну та економічну співпрацю з Туреччиною, яка дозволяє Анкарі будувати, навчати та оснащувати сомалійський флот, а також, як повідомляється, захищати свої територіальні води на тлі напруженості з Ефіопією (Анкара виступила [посередником](#) між Ефіопією та Сомалі в конфлікті за вихід до моря у 2024 році). Угода зміцнює політичні та військові позиції Туреччини в регіоні Африканського Рогу й Червоного моря на тлі зростаючої [стурбованості](#) щодо безпеки на цьому стратегічному водному шляху. Фактично у Могадішо Туреччина має найбільшу закордонну базу та залучена до процесу військово-морської освіти.

Угода про морську безпеку, укладена Туреччиною у лютому 2024 року, надала їй ексклюзивні права на патрулювання берегової лінії Сомалі протяжністю понад 3000 кілометрів, яка розташована поруч із протокою Баб-ель-Мандеб, однією зі стратегічно найважливіших у світовому судноплаванні. Оскільки через протоку проходить понад 12% світової торгівлі, ця угода фактично [розширює](#) турецький контроль над критично важливим морським шляхом, посилюючи її вплив у Червоному морі та Перській затоці.

Військовий вплив Туреччини непомітно розширився до стратегічної мережі. Вона має щонайменше 12 закордонних військових баз, зокрема, в Сомалі, Катарі та Північному Кіпрі, а також уклала [угоди](#) про співпрацю в галузі оборони з Йорданією, Азербайджаном, Пакистаном, Лівією та Чадом.

Беручи до уваги безпекові виклики, які стоять у цьому регіоні, і, зокрема, перед Сомалі, українсько-турецьке військово-технічне співробітництво може стати в нагоді. Воно може включати в себе різні елементи: від залучення спільних технологій і тимчасового використання українських кораблів, які знаходяться в Туреччині, для патрулювання біля Сомалі (таким чином, українські ВМС можуть обкатувати нові кораблі та набувати відповідного досвіду), до використання досвіду та навчання майбутніх фахівців у Сомалі.

Основний інтерес України в Африці – це послаблення впливу Росії, тому будь-яке розширення турецької присутності, якщо воно відбувається за рахунок інтересів Росії, є вигідним Україні. Водночас Україна розширює власну дипломатичну присутність на Африканському континенті, тому окремого аналізу заслуговує питання перетину інтересів України й Туреччини в економічній, енергетичній і військово-промисловій сферах, з метою чіткого визначення, в яких країнах і сферах ми є конкурентами, а де варто об'єднати зусилля.

ЄС і НАТО: Посилення європейської безпеки на тлі російської агресії

Туреччина залишається ключовим гравцем у НАТО, роблячи свій внесок у заходи стримування у відповідь на триваючу російсько-українську війну. Однак Анкара наголошує на стратегічній автономії, балансуючи зобов'язання перед НАТО з власними зовнішньополітичними пріоритетами. Роль Туреччини в НАТО у 2025 році [визначається](#) збільшенням інвестицій в оборонні технології та вибірковою співпрацею з союзниками в НАТО, зберігаючи при цьому відкритим канал комунікації з Росією.

Водночас колишній посол США в Туреччині назвав Туреччину «à la carte member», пояснюючи, що Туреччина є таким членом Організації Північноатлантичного договору (НАТО), який обирає «як з меню» на вибір своє залучення, одночасно отримуючи значну [вигоду](#) від Росії під час російсько-української війни та не застосовуючи санкції, узгоджені НАТО.

На тлі російської агресії проти України та скорочення присутності США в Європі, Україна і Туреччина стають ключовими партнерами для ЄС і НАТО у сфері безпеки і оборони. Генеральний секретар НАТО Марк Рютте [закликав](#) європейських лідерів відкласти розбіжності з Анкарою, щоб посилити співпрацю в оборонній сфері.

Водночас, що стосується відносин Туреччини та ЄС, то вони залишаються складними, зокрема через відсутність перспективи турецького членства в ЄС, яке затягнулося вже на 50 років, а також жорсткі заяви європейських країн щодо політичної ситуації в Туреччині, боротьби з опозицією, ситуації з правами людини, а також питання біженців, які через Туреччину направляються до ЄС.

Тим не менше, нова Чорноморська стратегія ЄС, метою якої є створення Чорноморського центру морської безпеки для протидії гібридним морським загрозам, [пропонує](#) можливість тіснішої взаємодії з Туреччиною. Така співпраця між ЄС та Туреччиною не лише посилить стримування Росії, але й допоможе подолати політичні розбіжності.

Відповідно, саме безпекова сфера може мати позитивний ефект на європейсько-турецькі відносини, де Україна і Чорноморський регіон можуть мати найбільший позитивний ефект. Зокрема, ЄС варто переосмислити підходи до оборонної співпраці з Туреччиною. Наступні пункти важливі як для Туреччини, так і для України, та можуть бути, зокрема, і предметом тристоронніх консультацій:

- інтеграція оборонної індустрії у спільні європейські проєкти, зокрема, через програми PESCO та Європейський фонд оборони;

- ▶ спільні морські ініціативи у Чорному морі, включаючи захист торгових маршрутів і критичної інфраструктури;
- ▶ посилення військової мобільності й обмін розвідданими для швидшої реакції на загрози;
- ▶ розвиток інноваційних технологій, таких як морські дрони та автономні системи.

ЄС і Туреччина можуть об'єднати зусилля для підтримки України, захисту Чорного моря та посилення безпеки на південному фланзі Європи. Таке партнерство створить новий стовп стабільності, що компенсує зменшення американської ролі та стане стратегічною перевагою у протидії російській загрозі. В цьому ж контексті слід говорити і про те, що Україна й Туреччина відіграватимуть важливу роль у забезпеченні безпеки та стабільності на європейському континенті.

У травні 2025 року Туреччина разом із Бельгією [приєдналася](#) до міжнародної дровоної коаліції України, яка має на меті зміцнити обороноздатність Києва за допомогою найновіших безпілотних технологій. Такі ініціативи свідчать про потенціал глибших оборонно-промислових зв'язків, що виходять за межі поточних потреб України і можуть закласти основу для нової архітектури безпеки Чорного моря.

Оборонне партнерство Туреччини та України вже мало відчутний вплив на зусилля Києва у війні. Будівництво заводу турецької оборонної компанії Baykar під Києвом триває – там випускатимуть дрони Bayraktar TB2 та TB3. Подальша співпраця може поширитися на морські дрони. Як Туреччина, так і Україна активно займаються розробкою морських дронів і випереджають європейські країни. Розширення їхнього виробництва дозволить краще захистити торгові маршрути та критичну інфраструктуру Чорного моря, а також потенційно відкрити ринки й інших морських держав НАТО та ЄС.

Висновки

Таким чином, роль Туреччини в регіональному контексті – багатовимірна: від оборонної співпраці з Україною й стримування Росії у Чорному морі до розширення впливу на Близькому Сході та зміцнення європейської безпеки.

Туреччина як близькосхідний гравець є для України неоднозначним партнером. З одного боку, в економічній площині та сфері ВПК вона може бути прямим конкурентом, а політично не має такої ваги, щоб допомогти Україні порівняно з тим, що вже забезпечують існуючі українські контакти, наприклад, у країнах Затоки. З іншого боку, співробітництво з Туреччиною в регіоні Близького Сходу та в Африці може відкрити для України додаткові можливості. Наприклад, метою співробітництва може бути спільний експорт українсько-турецької продукції на треті ринки Близького Сходу, передусім аграрної продукції та ВПК тощо. Друга можливість, чому може сприяти укладання Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Туреччиною, – це спільне виробництво дронів, військової техніки й т.д., яка може експортуватися в ці регіони. Ще один спільний інтерес – витіснення Росії з Африки та Близького Сходу. Не варто забувати й про участь Туреччини у тих регіональних організаціях, де Україна не є членом або спостерігачем, відповідно Україні варто просувати ідею Туреччини як «адвоката» України на тих регіональних майданчиках, де ми не представлені. Крім того, рівень залученості Анкари в Сирії буде мати безпосередній вплив на свободу дій Туреччини щодо Росії.

Найбільш перспективним залишається Чорноморський регіон та співробітництво в рамках НАТО. Обидві країни зацікавлені у стримуванні Росії, безперешкодній торгівлі та стабільності в Чорному морі. В цьому контексті в інтересах України залишається підтримувати тристоронній діалог та консультації, в першу чергу, щодо безпекової сфери, таким чином залучаючи Анкару в європейський простір і мінімізуючи вплив Москви.

Поглиблення українсько-турецького стратегічного партнерства – це шанс для України заручитись військовою і політичною підтримкою Туреччини – країни з другою за чисельністю боєздатною армією у НАТО і динамічним ВПК, що швидко розвивається; можливість для Анкари посилити свої позиції, а для Європи – створити більш стійку систему безпеки у партнерстві з важливим регіональним гравцем.